

Prepoznavanje darovitosti i podbacivanje: izazovi u obrazovanju darovitih učenika

Milica Kovačević

Srednja škola Dalj

Nataša Seršić

Srednja škola Dalj

Stručni rad

Sažetak

Fenomen darovitosti prepoznaje se kroz povijest, no sustavna istraživanja započela su tek u drugoj polovici 20. stoljeća. U početku je darovitost shvaćana kao prirodni potencijal bez strategija za njezin razvoj u školama. Iako zakonodavni okviri u društvu omogućuju skrb za darovite učenike, praksa je neujednačena i često ne zadovoljava njihove stvarne potrebe.

Daroviti učenici mogu doprinosti društvu kroz znanstvene, umjetničke i tehnološke inovacije, no postojeći sustav ne prepoznaje uvijek njihove sposobnosti. Smjernice za rad s darovitim učenicima postoje, no često nisu dovoljno primjenjive u praksi.

Betts i Neihart definirali su šest kategorija darovitih učenika koji podbacuju, uključujući uspješne, divergentno nadarene, povučene i autonomne. Svaka kategorija ima specifične izazove, a učitelji trebaju prepoznati različite oblike darovitosti i pružiti odgovarajuću podršku, uzimajući u obzir emocionalne i

socijalne potrebe učenika, kako bi omogućili njihov puni razvoj.

Ključne riječi: daroviti učenici, podbacivanje

Uvod

Iako su sustavna istraživanja darovitosti započela tek u drugoj polovici 20. stoljeća, od davnina postoji interes za pojedince koji su iznadprosječno uspješni. To je dovelo do brojnih pokušaja razumijevanja fenomena darovitosti koji su se kasnije formirali u različite koncepcije. Svaka od tih koncepcija utjecala je na školsku praksu i aktivnosti namijenjene darovitim učenicima. Početno je darovitost shvaćena fatalistički, kao urođeni potencijal, što nije dopuštalo pedagošku intervenciju u njezinu razvoju te se u školama tada nije činilo ništa za darovitu djecu.

U Hrvatskoj postoji određena skrb za darovite učenike podržana zakonodavstvom, ali ta skrb nije sustavna i provodi se neravnomjerno u odgojno-obrazovnim ustanovama, često ne zadovoljavajući stvarne potrebe darovitih. Postavlja se pitanje koliko su zakonski akti usklađeni s potrebama suvremene škole i koliko visokoškolski kurikuli pripremaju učitelje za rad s darovitim učenicima. Iako zakoni postoje, u praksi još uvijek nedostaje sveobuhvatna i sustavna briga za darovite učenike, a podatci o njihovim potrebama u školama su ograničeni i nezadovoljavajući.

Od zakonskih smjernica do stvarnih izazova

Vrijeme u kojem živimo pridaje veliku važnost ljudskim resursima koji su ključni za razvoj zemlje. Daroviti pojedinci mogu obogatiti i unaprijediti svoju društvenu zajednicu značajnom znanstvenom nadogradnjom i probojem, tehničkim inovacijama, umjetničkim kreacijama, sportskim postignućima te aktivnim društvenim djelovanjem. Pružanje podrške darovitim učenicima nije zadaća samo odgojno-obrazovnog sustava, već cjelokupnog društva.

Razvijene zemlje svijeta prepoznaju populaciju darovitih kao bitan čimbenik za tehnološki napredak i gospodarski zamah. Iako se u relevantnim zakonodavno-pravnim dokumentima ističe podrška darovitim učenicima, analiza podataka prikupljenih brojnim istraživanjima na

uzorku osnovnih škola potvrđuje kako postojeći okvir nije dostatan u odnosu na realne potrebe učenika, učitelja i škola. Hrvatskim zakonskim okvirom predviđene su brojne mogućnosti rada s darovitim učenicima, no zbog brojnih poteškoća nije ih moguće implementirati i adekvatno realizirati u praksi.

Posljednjih godina objavljena su tri dokumenta s ciljem uspostavljanja ravnoteže u brizi o djeci s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama i razrješavanju prijepora o tome treba li darovitim dodatna podrška u sustavu. To su Smjernice za vrednovanje procesa učenja i ostvarenosti ishoda u osnovnoškolske i srednjoškolske odgoju i obrazovanju (MZO/20), Smjernice za rad s učenicima s teškoćama (MZO/21) i Smjernice za rad s darovitom djecom i učenicima (MZO/22) Smjericama se želi naglasiti važnost poduzimanja koraka koji će dovesti do ostvarenja cilja i sustavne brige o darovitim, a riječ je o razvojnom i trajno otvorenom dokumentu podložnom periodičnim promjenama.

Daroviti učenici često u školske okružju ne pokazuju onu razinu uspješnosti koja se od njih očekuje s obzirom na njihove visoke sposobnosti. Prema statistici, više od 50 % učenika s natprosječnim sposobnostima ne prolazi dobro u školi. Do neuspjeha u razvijanju darovitosti najčešće dolazi zbog neprimjećivanja znakova sposobnosti. Neki talenti mogu biti zamaskirani emocijama, ličnošću, nižim postignućem, niskim samopoštovanjem, specifičnim teškoćama u učenju. Jedan od razloga je i nemogućnost okoline da osigura dovoljno poticajno i podržavajuće okruženje u kojem će svaki pojedinac ostvariti svoje potencijale. Izvanredni potencijali mogu biti nezamijećeni ako uvjeti za učenje ne osiguravaju učeniku priliku da demonstrira ili razvije svoj talent.

Tipovi darovitih učenika

Podbacivanje je razlika između onoga za što je učenik sposoban i onoga što je ostvario. Betts i Neihart (1988.) razvili su 6 kategorija darovitih učenika koji podbacuju,

čime pomažu razumjeti različite oblike podbacivanja koji se javljaju u obrazovnom sustavu:

1. Uspješni daroviti učenici
2. Divergentno nadareni – kreativni buntovnici
3. Povučeni daroviti učenik (*underground*)
4. Odustali ili daroviti otpadnici
5. Dvostruko označeni tj. daroviti
6. Autonomni daroviti učenici

Uspješni daroviti učenici su oni koji se ne ističu, već se odlikuju dobrom prilagodbom na školske zahtjeve i očekivanja. Iako ispunjavaju očekivanja učitelja, njihova darovitost ostaje neprepoznata jer se ne razvijaju u svojim interesima, što može imati dugoročne posljedice na njihov osobni i profesionalni razvoj.

Divergentno nadareni – kreativni buntovnici su oni učenici koje karakterizira visok stupanj kreativnosti. Često dovode u pitanje autoritet nastavnika pred razredom. S lakoćom uočavaju tuđe pogreške i javno ih iznose. U ranoj dobi ih se uopće ne prepoznaje kao nadarene, već se smatraju čudacima. Stoga znaju biti „razredni klaunovi“ kako bi bili dobrodošli u neku razrednu aktivnost ili grupni projekt. Karakterizira ih sarkastičnost i smisao za humor. Takvi učenici imaju mnoštvo pitanja i ideja. Vrlo su nestrpljivi u radu što maskira njihovu darovitost. Učenje socijalnih vještina, povezivanje s drugima na taktičan način te samokontrola je prvi korak u emocionalnom uzemljenju ovakvog tipa nadarenosti. Treba im dozvoliti im da budu drugačiji od drugih kroz podršku njihovoj kreativnosti.

Daroviti učenici koji se prikrivaju (*underground*) tj. povučeni daroviti obično su nevidljivi, posebice djevojčice u višim razredima. Ovi učenici često prikrivaju svoju darovitost kako bi izbjegli etiketiranje i socijalnu izolaciju. Moguće je da izbjegavaju sudjelovanje i pristaju na niže ocjene kako bi bili prihvaćeni u društvu. Takvi učenici trebaju osjećaj slobode u izboru daljnjeg obrazovanja i karijere.

Daroviti otpadnici su učenici koji se osjećaju odbačeno i ljuto jer sustav godinama nije zadovoljio njihove potrebe. Škola im se čini nevažnom i ponekad neprijateljskom. Uglavnom su to srednjoškolci koji nastavu pohađaju sporadično ili samo određenim danima. U potrazi su za svojim mjestom u društvu izvan škole, npr. u sportu ili glazbi. Škola im je nevažna te imaju nisko samopouzdanje.

Dvostruko označeni daroviti učenici su na neki način fizički ili emocionalno hendikepirani ili imaju teškoće u učenju. Stoga ih odrasli i vršnjaci često vide kao problem. Takvi učenici ne pokazuju ponašanja koja škole traže kod darovitih. Mnogi imaju neuređan rukopis, čine se zbunjenim, pokazuju simptome stresa, bespomoćnosti ili izoliranosti. Roditelji i škola su usmjereni na njihovu poteškoću i ne uspijeva se njegovati njihova snaga ili talent.

Autonomni daroviti učenici su samosvjesni, motivirani i entuzijastični. Iako mogu imati određene izazove, uspješno koriste obrazovni sustav kako bi stvarali nove prilike za sebe. Ovi učenici razumiju svoje prednosti i slabosti, te slobodno izražavaju svoje ciljeve, a često ih vršnjaci i odrasli smatraju odgovornima.

Zaključak

Trajna zainteresiranost društva za darovite pojedince kao i brojna istraživanja tog složenog fenomena kontinuirano su doveli do promjena u tumačenjima različitih koncepcija darovitosti. Inteligencija raste sustavom pokušaja i ovladavanjem okolnostima, ona nastaje na temelju djetetovih iskustava u suodnosu sa stvarima i ljudima koji ga okružuju te uočavanjem svih posljedica tog odnosa. Osobine i ponašanja darovitih (djece) razlikuju se ovisno i o području darovitosti djeteta/učenika.

Darovitost se može različito manifestirati u pojedinim razvojnim razdobljima, no istaknute osobine i ponašanja darovitih vidljivi su od rane dobi. Darovitoj je djeci općenito potrebno pružati što više različitih poticaja i iskustava, što bolje i bogatije izvore znanja i što bolje

uvjete za rad te kontakte sa stručnjacima određenih specijalnosti i vršnjacima sličnih sposobnosti. Ovakvo gledanje čini ulogu cijelog odgojno-obrazovnog sustava u radu s darovitom djecom značajnijom i odgovornijom. Stoga tim aktivnostima u školi treba prilaziti s puno više pozornosti uz veće uvažavanje postojećih spoznaja i iskustava.

Literatura

Altaras, A. (2006) Darovitost i podbacivanje, Pančevo-Beograd, Mali Nemo

Betts, G. T. & Neihart, M. (1988) Profiles of the gifted and talented. Gifted Child Quarterly

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2022) Smjernice za rad s darovitom djecom i učenicima, Zagreb

Ministarstvo prosvjete i športa, Zavod za unapređivanje školstva (2002) Unapređivanje rada s darovitim učenicima u srednjoškolskom odgoju i obrazovanju, Zagreb

Vodopija, Š. (2004) Savjetnik: kako otkriti i potaknuti darovitost, Rijeka, Žagar